

Wyrok z dnia 15 grudnia 1999 r.

II UKN 260/99

Przepis art. 40 KC nie może być podstawą odpowiedzialności Skarbu Państwa za zobowiązania powstałe po likwidacji przedsiębiorstwa państwowego, chociaż Rada Ministrów nie wykonała ustawowej delegacji z art. 25 ust. 2 ustawy z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 18, poz. 80 ze zm.). Dopuszczalna jest natomiast umowa przejęcia przez Skarb Państwa pracowniczych roszczeń związanych z chorobami zawodowymi spowodowanymi wcześniejszym zatrudnieniem w zlikwidowanym przedsiębiorstwie państwowym.

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar (sprawozdawca), Sędziowie SN: Maria Tyszel, Andrzej Wróbel.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 15 grudnia 1999 r. sprawy z wniosku Władysławy H. przeciwko 1. Skarbowi Państwa – Wojewodzie T., 2. „E.” [...] Spółce z o.o. w S. 3. Skarbowi Państwa – Ministrowi Skarbu Państwa o odszkodowanie, na skutek kasacji pozwanego Skarbu Państwa – Ministra Skarbu Państwa od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 15 grudnia 1998 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e

Powódka Władysława H. w ostatecznie sprecyzowanym żądaniu wniosła o zasądzenie od pozwanych Skarbu Państwa – Wojewody T. oraz „E.” [...] Spółki z o.o. w S. kwoty 18.674,00 zł tytułem jednorazowego odszkodowania w związku ze śmiercią męża Franciszka H. na skutek choroby zawodowej [...].

Pozwany Skarb Państwa – Wojewoda T. wniósł o oddalenie powództwa zarzucając, brak po swojej stronie legitymacji biernej, ponieważ zgodnie z treścią art. 40 § 1 KC Skarb Państwa nie ponosi odpowiedzialności za zobowiązania przedsiębiorstw państwowych. W toku postępowania podniesiony został zarzut, że mienie

zlikwidowanego Przedsiębiorstwa Materiałów Izolacyjno-Budowlanych „I.” w S. stanowiące następnie udział w spółce „E.” zostało przejęte przez Skarb Państwa – Ministra Skarbu Państwa, który jest legitymowany biernie do występowania w sprawie.

Wezwany do udziału w sprawie Minister Skarbu Państwa, wniósł o oddalenie powództwa z braku podstaw prawnych do uwzględnienia roszczenia powódki.

Strona pozwana „E.” [...] Spółka z o.o. wniosła o oddalenie powództwa w stosunku do niej i zarzuciła, iż nie jest następcą prawnym zlikwidowanego przedsiębiorstwa „I.”, w którym był zatrudniony mąż powódki.

Wyrokiem z dnia 10 marca 1998 r. [...] Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Krakowie uwzględnił powództwo w całości, zasądzając na rzecz powódki od strony pozwanej Skarbu Państwa – Ministra Skarbu Państwa kwotę 23.541,20 zł z ustawowymi odsetkami od daty wyroku i oddalił powództwo w stosunku do pozostałych pozwanych, znosząc wzajemnie koszty postępowania.

Sąd Wojewódzki ustalił, że mąż powódki Franciszek H. był zatrudniony od 1959 r. do 1983 r. w Przedsiębiorstwie Materiałów Budowlanych „I.” w S. i w okresie pracy w tym Przedsiębiorstwie był narażony na działanie azbestu. Od kwietnia 1983 r. pobierał rentę inwalidzką II grupy z ogólnego stanu zdrowia [...].

Na wniosek Poradni w T. – Państwowy Terenowy Inspektor Sanitarny decyzją z dnia 21 października 1996 r. ustalił u Franciszka H. istnienie w chwili śmierci choroby zawodowej [...]. Przedsiębiorstwo Materiałów Izolacyjnych i Budowlanych „I.” w S. zostało postawione, zarządzeniem Wojewody T. [...] z dnia 12 września 1991 r., w stan likwidacji na podstawie przepisu art. 37 ust. 2 ustawy z dnia 13 lipca 1990 r. o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (Dz.U. Nr 51, poz. 298), a jego mienie przejęte przez Skarb Państwa – Wojewodę T. zostało wniesione jako aport do pozwanej spółki „E.”, w której Skarb Państwa stał się udziałowcem. W dniu 9 kwietnia 1997 r. udziały Skarbu Państwa w tej spółce zostały przekazane Ministrowi Skarbu Państwa.

Uznając, że roszczenie powódki znajduje uzasadnienie w przepisie art. 12 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 144 ze zm.) - Sąd Wojewódzki stanął na stanowisku, że zobowiązany do zapłaty odszkodowania jest po myśli art. 40 § 2 KC Skarb Państwa – Minister Skarbu Państwa.

Sąd Wojewódzki dokonał analizy stanu prawnego i stwierdził, że w trakcie lik-

widacji Przedsiębiorstwa „I.” w trybie powołanej wyżej ustawy o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych nie zostały określone zasady przejmowania zobowiązań zlikwidowanego przedsiębiorstwa przez podmioty, które dokonywały przejęcia mienia. Mimo delegacji zawartej w art. 25 ust. 1 ustawy z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 18, poz. 80 ze zm.) Rada Ministrów nie wydała stosownego aktu wykonawczego, w którym określone zostałyby rodzaje roszczeń pracowniczych gwarantowanych przez Państwo. Przepis art. 25 ust. 1 powołanej ustawy o przedsiębiorstwach państwowych został uchylony przepisem art. 13 pkt 10 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o zmianie niektórych ustaw normujących funkcjonowanie gospodarki i administracji publicznej (Dz.U. Nr 106, poz. 496) wobec czego na skutek bezczynności organów władzy powstała luka w prawie. Lukę tę należało wypełnić treścią innych aktów prawnych określających gwarantowane świadczenia pracownicze i podmioty odpowiedzialne za ich spełnienie. Jako taki akt prawny Sąd Wojewódzki powołał ustawę z dnia 28 grudnia 1993 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy (Dz.U. z 1994 r. Nr 1, poz. 1 ze zm.) i stwierdził, że roszczenie powódki winno być zaspokojone niezależnie od sytuacji prawnej powstałej po likwidacji przedsiębiorstwa państwowego. Zdaniem Sądu Wojewódzkiego, nie znajduje uzasadnienia ze względu na istotny interes społeczny jak i obowiązujący stan prawny przyjęcie, że Skarb Państwa, którego aktualnym reprezentantem jest Minister Skarbu Państwa, dokonując likwidacji w pełni wypłacalnego podmiotu gospodarczego, którego majątkiem zarządził, i z którego czerpie korzyści nie gwarantował słusznych roszczeń pracowniczych i Sąd wywiódł odpowiedzialność Skarbu Państwa z treści art. 40 § 2 KC.

W oparciu o ten przepis oraz art. 12 ust. 1 ustawy wypadkowej i przepisy obwieszczenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 8 grudnia 1997 r. w sprawie jednorazowych kwot odszkodowań z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (M.P. Nr 85, poz. 856) Sąd Wojewódzki zasądził należne powódce odszkodowanie, oddalając powództwo w stosunku do pozostałych pozwanych wobec braku legitymacji biernej.

Rozpoznając apelację Ministra Skarbu Państwa Sąd Apelacyjny uzupełnił postępowanie dowodowe, ustalając, że z dniem 11 lutego 1992 r. została zakończona likwidacja Przedsiębiorstwa Materiałów Izolacji Budowlanej „I.” w S. i Przedsiębiorstwo to zostało wykreślone z rejestru przedsiębiorstw (postanowienie Sądu Rejonowego w Tarnowie z dnia 23 kwietnia 1992 r.). Postanowieniem z dnia 10 lutego 1992

r. Sąd wpisał do rejestru handlowego nowy podmiot „E.” [...] Spółkę z o.o. powołany umową notarialną z dnia 14 grudnia 1991 r. W umowie tej nie zawarto żadnych postanowień co do odpowiedzialności za zobowiązania związane z wniesionym przez stronę polską wkładem rzeczowym. Kwestia ta została częściowo uregulowana w dodatkowej umowie syndykatowej z dnia 19 grudnia 1991 r., w której postanowiono, że „Strona polska przejmuje wszelkiego rodzaju roszczenia pracowników przejętych przez Spółkę, związane z chorobami zawodowymi, o ile choroby te zostały spowodowane wcześniejszym zatrudnieniem w „I.” S. Jako odstępstwo od tej reguły ustala się, że roszczenia wynikające z zachorowań w okresie pierwszego roku gospodarczego Spółki, jednak w ilości nie przekraczającej pięciu przypadków, będą pokrywane przez Spółkę, aż do momentu ustawowego uregulowania tej kwestii”.

Przy tak uzupełnionym stanie faktycznym Sąd oddalił apelację (wyrok z dnia 15 grudnia 1998 r. [...]).

Powyższy wyrok zaskarżył kasacją pozwany Skarb Państwa reprezentowany przez Ministra Skarbu Państwa i zarzucając naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 40 § 1 i 2 KC, wniósł o jego zmianę i oddalenie powództwa wobec siebie, bądź też o jego uchylenie i – po uchyleniu również wyroku Sądu pierwszej instancji – przekazanie sprawy Sądowi Wojewódzkiemu do ponownego rozpoznania.

Według skarżącego, po prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego w drodze jego likwidacji (art. 37 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 13 lipca 1990 r. o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych) „umyka podmiot odpowiedzialny za zlikwidowanie przedsiębiorstw”, a Skarb Państwa nie ponosi odpowiedzialności wobec treści art. 40 § 1 KC – brak odpowiedzialności Skarbu Państwa za zobowiązania przedsiębiorstw państwowych. „Lukę prawną” na tle interpretacji tego przepisu wypełnia – zdaniem skarżącego – uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 maja 1998 r., III CZP 12/98, w myśl której w sytuacji, gdy pracownik zachorował na chorobę zawodową w związku z zatrudnieniem w uspołecznionym zakładzie pracy, a stwierdzenie uszczerbku na zdrowiu nastąpiło w czasie, gdy zakład ten uzyskał status nieuspołecznionego, jednorazowe odszkodowanie (z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej) przysługuje od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (wskazana uchwała nosi faktycznie sygnaturę III ZP 12/98 i została opublikowana w OSNAPiUS 1998 nr 23, poz. 689).

Sąd Najwyższy rozpoznając kasację w jej granicach zakreślonych zarzutami rozważył, co następuje:

Wobec zarzutu kasacji i na podstawie art. 393¹⁵ KPC należy zauważyć, że nie zostało podważone ustalenie co do faktu likwidacji przedsiębiorstwa „I.”, która nie nastąpiła jednak w trybie art. 23¹ KP co oznacza brak podstaw prawnych do ewentualnego ustalania odpowiedzialności pozwanej „E.” [...] Spółki z o.o. w S. (obecna nazwa Spółki – D.S.).

W ocenie Sądu Najwyższego nie jest uzasadnione doszukiwanie się podstawy odpowiedzialności Ministra Skarbu Państwa za następstwa choroby zawodowej pracownika, stwierdzonej przez właściwego inspektora sanitarnego w 1996 r. a więc już po zlikwidowaniu (w 1991 r.) przedsiębiorstwa państwowego „I.” w przepisie art. 40 KC – wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego.

Zasadą wynikającą z art. 32 ust. 1 pkt 1 ustawy wypadkowej jest odpowiedzialność zakładu pracy (pracodawcy) zatrudniającego pracownika w czasie kiedy stwierdzono u niego stały lub długotrwały uszczerbek na zdrowiu spowodowany chorobą zawodową, za skutki tego zachorowania – obowiązek wypłaty jednorazowego odszkodowania. W przypadku, gdy choroba zawodowa została stwierdzona w innym czasie (po ustaniu zatrudnienia) odpowiedzialność ta dotyczy ostatniego pracodawcy, w którym występowało narażenie na powstanie lub nawrót choroby zawodowej (art. 32 ust. 2 pkt 2 ustawy).

W rozpoznawanej sprawie jest niewątpliwe, że ostatnim zakładem pracy, w którym mąż powódki był narażany na chorobę zawodową (stwierdzoną po jego śmieci) było przedsiębiorstwo „I.”, zlikwidowane w 1991 r. (a więc przed stwierdzeniem choroby zawodowej) w trybie art. 37 ust. 1 pkt 2 ustawy o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych. Mienie tego zlikwidowanego przedsiębiorstwa zostało wniesione przez Wojewodę T., będącego jego organem założycielskim, jako wkład do Spółki z o.o. „E.”, a Skarb Państwa przyjął w umowie syndykatowej odpowiedzialność za „wszelkiego rodzaju roszczenia pracowników (...) związane z chorobami zawodowymi, o ile choroby te zostały spowodowane wcześniejszym zatrudnieniem w „I.” S., będąc w związku z tym następcą prawnym pracodawcy odpowiedzialnego za powstanie choroby zawodowej, który przez likwidację utracił byt prawny. To umowne przejście przez Skarb Państwa odpowiedzialności z tytułu roszczeń pracowników związanych z chorobami zawodowymi spowodowanymi zatrudnieniem w zlikwid-

wanym przedsiębiorstwie państwowym, a ujawnionymi po jego likwidacji, nie jest z ustawą wypadkową sprzeczne, gdy się dodatkowo weźmie pod uwagę, że mienie zlikwidowanego przedsiębiorstwa państwowego zostało wniesione do spółki (nieodpłatnie) w trybie art. 37 ust. 1 pkt 2 ustawy o prywatyzacji, co najczęściej wiąże się z przejęciem odpowiedzialności za zobowiązania zlikwidowanego przedsiębiorstwa wynikające ze stosunku pracy do wysokości wartości przejętego mienia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 maja 1995 r., I PRN 18/95 – OSNAPiUS 1995 nr 22, poz. 275).

Odpowiedzialność Skarbu Państwa w oparciu o art. 40 § 2 KC dotyczy jedynie zobowiązań powstałych w okresie, gdy przyjmowane nieodpłatnie składniki mienia stanowiły własność danej osoby prawnej, a więc najpóźniej według stanu prawnego z daty przejęcia mienia, zaś w niniejszej sprawie choroba zawodowa rodząca odpowiedzialność pracodawcy z ustawy wypadkowej, stwierdzona została pośmiertnie, po upływie pięciu lat od daty utraty bytu prawnego pracodawcy zobowiązanego do wypłaty jednorazowego odszkodowania należnego uprawnionym członkom rodziny zmarłego pracownika. Odpowiedzialności tej nie rodzi również niewykonanie przez Radę Ministrów ustawowej delegacji z art. 25 ust. 2 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych, zobowiązującej do określenia rodzaju gwarantowanych przez Skarb Państwa roszczeń pracowniczych utrzymujących się lub powstałych po likwidacji przedsiębiorstwa państwowego oraz zasad ich zaspakajania (nota bene już nieobowiązującego w dacie stwierdzenia choroby zawodowej). Bezczynność taka nie może przesądzać o odpowiedzialności Skarbu Państwa za następstwa chorób zawodowych. Wszystko to pozwala na stwierdzenie, że art. 40 KC nie może być podstawą odpowiedzialności Skarbu Państwa za zobowiązania zlikwidowanego przedsiębiorstwa państwowego powstałe po jego likwidacji, podstawą taką zaś w rozpoznawanej sprawie jest umowa syndykatowa zawarta w dniu 19 grudnia 1991 r. Obecny skład Sądu Najwyższego podziela w tej mierze stanowisko i argumentację zawartą w wyroku tego Sądu z dnia 8 października 1999 r., II UKN 136/99 (jeszcze nieopublikowanego).

Nie jest uzasadnione również – według obowiązującego stanu prawnego – stanowisko (zawarte w kasacji), iż w takich okolicznościach odpowiedzialność za należne pracownikowi (lub po jego śmierci rodzinie) świadczenia ponosi Zakład Ubezpieczeń Społecznych, co ma wynikać z uchwały Sądu Najwyższego z dnia 27 maja 1998 r., III ZP 12/98 (OSNAPiUS 1998 nr 23, poz. 689). Uchwała ta odnosi się

jedynie do sytuacji, gdy zobowiązany do świadczeń pracodawca istnieje, zmienił się jedynie jego status z uspołecznionego na nieuspołeczniiony, nie obejmuje zaś sytuacji gdy zobowiązany podmiot został faktycznie i prawnie zlikwidowany.

W sytuacji więc, gdy zaskarżony wyrok ostatecznie odpowiada prawu, należało orzec jak w sentencji po myśli art. 393¹² KPC.

=====